

ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДЕОНТИЧНОЇ МОДАЛЬНОСТІ

У статті простежено розвиток поглядів на деонтичну модальність від античності до сучасності в різних галузях гуманітарного знання. На основі аналізу логіко-філософського доробку визначено коло основних деонтичних понять, доведено необхідність розрізнення нормативних формулювань на дескриптивні та прескриптивні й урахування цього розмежування під час аналізу мовної реалізації деонтичної модальності, описано взаємодію деонтичної та аксіологічної модальностей. У статті проведено аналіз залучення здобутків логіки та філософії до лінгвістичного тлумачення деонтичної модальності, виокремлення різновидів деонтичних модальних значень, виявлення засобів мовної репрезентації нормативних формулювань.

Ключові слова: деонтична модальність, деонтичне поняття, нормативне формулювання, кваліфікаційна ознака висловлювання.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку граматичних студій позначений посиленням інтересу до проблем, пов'язаних із виявленням природи мовних універсалій, зокрема й категорії модальності. Отримання коректних результатів у дослідженні такої категорії забезпечує інтердисциплінарний підхід, який дозволяє поєднати концептуальні засади мовознавчих студій і модальної логіки для аналізу особливостей мовного вираження модальної семантики.

У мовознавстві неодноразово наголошувалося на тому, що адекватне трактування будь-якого з різновидів модальних значень було б некоректним без урахування доробку логічних та філософських студій. Ми вдаємося до аналізу історії вивчення деонтичної модальності в цих науках із метою ґрунтовнішого та повнішого розуміння її природи в контексті лінгвістичного дослідження.

Актуальність цієї розвідки зумовлена сталим інтересом мовознавства до природи таких універсальних категорій, як модальність. Вона також впливає з необхідності залучення термінологічного апарату логіки та філософії до уточнення лінгвістичного тлумачення модальності та її різновидів. Своєчасність дослідження детермінована відсутністю розвідок, спрямованих на визначення логіко-філософських підвалин вивчення модальності, і деонтичної модальності зокрема, в сучасних лінгвістичних студіях.

Метою статті, таким чином, є виявлення логіко-філософських засад дослідження деонтичної модальності в лінгвістиці.

Виклад основного матеріалу. Інтерес до логічної природи норм, імперативів та команд як категорій, що мають відношення до деонтичної модальності, має багатовікову історію. Перші розвідки в цьому напрямі були зроблені ще за часів античності. Протагор, який описав тяжбу зі своїм учнем, став першим "деонтичним логіком", спричинивши інтерес до логічних проблем моралі та права [1: 4]. Надалі, поняття "обов'язкового" представлено в трансцендентальній філософії Канта. Від істинного (світу ноуменів) через свободу волі він переходить до обов'язкового, а потім – існуючого (світу феноменів) [1: 11]. У найзагальнішому сенсі, філософ пов'язує обов'язковість з необхідністю вчинку. Оскільки сама необхідність визначається різними за ґносеологічним статусом причинами – зовнішніми або внутрішніми – логічним є розрізнення й обов'язковості, що нею зумовлена. Якщо причиною вчинку є зовнішнє джерело, а саме – бажання досягнути певної мети, то відбувається реалізація гіпотетичного імперативу як веління розуму, спрямованого на волю. У разі внутрішнього характеру причини, веління імперативу позначене категоричністю, що формулюється Кантом як необхідність "діяти тільки згідно з такою максимою, керуючись якою ти в той самий час можеш побажати, щоб вона стала загальним законом" [2: 2: 567]. Розрізнення категоричного та гіпотетичного імперативів проступає в дослідженні деонтичної модальності на рівні мови.

Підвалини сучасних деонтико-логічних досліджень були закладені Лейбницем та Бенґамом. Увагу вчених привернула праця Лейбниція "Елементи природного права" (1671 р.) як одна з перших логічних теорій, у якій деонтичні поняття "справедливе", "несправедливе", "належне", "байдуже" співвідносяться з онтологічними поняттями "можливо", "неможливо", "необхідно" і "випадково" [3: 1: 624]. Філософ також пропонував сформулювати всі онтологічні (і деонтичні) модальності в термінах можливості та заперечення [3: 1: 625], визначивши, таким чином, проєктивність модальних систем у логіці. У працях Бенґама деонтологія постає як учення про "особисто повинне" в поведінці індивідуума [4]. Поняття "деонтологія" (від грец. δέον, род. відм. δέοντος – "обов'язок", "зобов'язання" та λόγος – "слово", "вчення"), появою якого логіка завдячує цьому англійському філософу, протиставляють етиці – науці про мораль як "суспільно повинне" у стосунках між людьми. Філософія Бенґама являє собою логіку волі, в

якій він намагається віднайти зв'язки між командами, заборонами та дозволами. Логіка волі є інструментом у руках законодавця для створення прозорих та раціональних законів, керуючись якими особа спрямовує свою поведінку. Послідовником Бенґама вважають Е. Маллі, якому належить перша спроба розбудови формальної теорії нормативних понять як теорії побажань та наказів, здійснена в "Елементах логіки волевиявленя" у 1926 р. Його праці властива відсутність аналогії між алетичною та деонтичною модальностями; тобто вивчення деонтичної модальності здійснюється без застосування онтологізації, що відрізняє концепції Лейбніца і Г. фон Вріґта [3: 1: 689].

Таким чином, у зазначених дослідженнях закладено підвалини вивчення деонтичної модальності як категорії неklasичної логіки. Відтоді було розбудовано кілька десятків логічних систем нормативних понять (Л. Аквіст, О. Івін, Р. Монтеґю, Я. Хінтікка на ін.) [5: 3-4]. У сучасній логіці деонтичну модальність (нормативна модальність, модальність обов'язковості) розглядають як характеристику практичної дії з погляду певної системи норм. Нормативний статус дії визначається за допомогою нормативних (деонтичних) понять, а саме – "обов'язково", "дозволено", "заборонено" та інших споріднених до них. Регулятивними дії разом із нормами, що формулюються за допомогою вищезазначених понять, є команди, запитання, оцінки [5: 13].

Отже, у центрі уваги деонтичної логіки постають різноманітні системи правил та приписів, які можуть бути досліджені за допомогою понять "обов'язково", "дозволено", "заборонено" тощо. Незважаючи на спроби дослідників досягти високої міри абстрактності, кваліфікація численних ситуацій за допомогою деонтичної модальності в окремих випадках вимагає звернення уваги на виконавця дії, урахування адресата норми (особи або осіб, на поведінку яких поширена дія припису), її авторства (нормотворчої інстанції) та умов реалізації [3; 5].

Деонтичні (нормативні) терміни, а саме – поняття "обов'язково", "дозволено", "заборонено", у поєднанні з предикатами дії у процесі її модального оцінювання, утворюють нормативне формулювання (фразу), для якого можливими є дескриптивне (підвладне канонам істинності та хибності) перетворення як узагальненої, родової, так і специфічної референції [3: 1: 625]. Поняття "нормативне формулювання" (фраз) варто розуміти як вербальну одиницю, речення, що є мовною об'єктивацією норми.

Нормативні формулювання – або власне норми – приписують певні способи класифікації ситуації; їх прескриптивний потенціал реалізується не лише на рівні змісту, а й за допомогою більшою або меншою мірою експліцитно представлених маркерів нормативності (модальних дієслів, прикметників, іменників та ін.). Їх дескриптивні інтерпретації стверджують існування певних (нормативних або деонтичних) ситуацій [1].

Диференціація власне норм та їх дескриптивних переформулювань пов'язана з питанням визначення істинності та хибності нормативних суджень. Визнавши можливість вивчення деонтичної модальності за допомогою онтологічних понять "можливо", "необхідно", Г. фон Вріґт був вимушений вирішувати проблему застосування до них критерію "істинності / хибності". Дослідник дійшов висновку про можливість його використання, принаймні для оцінювання деяких із них. Адже, у процесі аналізу конкретних нормативних приписів, він помітив семантичну двозначність нормативних формулювань. У зв'язку з цим з'являється теза Г. фон Вріґта про можливість дескриптивного переформулювання прескрипцій. Підґрунтям для неї стала можливість уживання однакових словесних виразів на позначення припису для викладу сутності норми чи правила поведінки і описово, для встановлення того, що є (існує) певна норма або правило [1].

У лінгвістичній науці ця проблема відбилася в працях, що вивчають деонтичну модальність та нормативність. Керуючись положенням Г. фон Вріґта про характерну семантичну двоїстість нормативних суджень, Г. М. Яворська пропонує поділяти їх на норми-прескрипції та норми-дескрипції [6: 42]. Згідно з О. В. Труною, прескрипції – це норми суспільної поведінки, що знаходяться поза дією категорії істинності. За своєю природою вони є авторитарними, характерною для них є наявність законодавця і суб'єкта-виконавця. Норми-прескрипції є облігаторними: ігнорування їх імплікує певні санкції. Дескриптивно переформульовані норми засвідчують наявність певного правила, закону, принципу, отже передбачають часткове повернення до логічного світу істини [7: 111]. Вони являють собою узагальнені судження (висловлення) про те, "як завжди буває"; з одного боку, вказують на існування певних норм, а з іншого, – реалізують прескриптивний компонент семантики. Зважаючи на вищезазначене, виникає необхідність чіткого розмежування дескриптивної інтерпретації деонтичних формулювань як висловлень на позначення існування тих або інших норм і власне норм, первинною семантичною функцією яких є маніфестація семантики припису [6: 44]. В інших лінгвістичних дослідженнях розмежування норм, що приписують певні дії, та суджень, які стверджують існування норм, відбувається за допомогою таких понять: "норма-канон" та "норма-еталон" [8: 49-50], "гомеостатична норма" та "прототипна норма" [9: 39].

Перехід від прескриптивності до дескрипції, уподібнення деонтичних понять алетичним привертає увагу до більш широкої проблеми, що стає предметом логічних та філософських дискусій, а саме – можливості ототожнення повинного й суцього. Прагнення до встановлення єдності цих двох категорій

засвідчене в доцільній та ціннісно орієнтованій діяльності людини як нескінченному процесі онтологізації належного та нормалізації суцього [3: 1: 689].

На противагу спробам ототожнити деонтичну логіку з логікою описових (дескриптивних) висловлень, деонтична логіка отримала подальший розвиток на основі розуміння норми як окремого різновиду оцінок. Отже, норма є груповою оцінкою, що підкріплена погрозою покарання (санкції), тобто є соціально закріпленою і нав'язаною оцінкою. "Обов'язково Р" можна визначити в такий спосіб: "Р оцінюється позитивно; добре, що ухилення від реалізації Р супроводжується покаранням". Таке визначення нормативних понять за допомогою оцінних дозволяє кореляцію деонтичних модальностей з аксіологічними, тобто з логікою оцінок.

Складна природа взаємодії норми та оцінки, а отже – деонтичної та аксіологічної модальностей – відбилася у різних підходах до визначення міри їх залежності одна від одної. Так, Е. Гуссерль писав, що "кожне нормативне судження передбачає певного роду оцінку (визнання, схвалення), з якої випливає поняття "доброго" (цінного) або "дурного" (позбавленого цінності) відносно певного класу об'єктів; згідно з чим такі об'єкти поділяються на добрі та дурні" [10: 206]. Взаємодія норми та оцінки має діалектичний характер, позначена взаємозалежністю та взаємовпливом деонтичних та аксіологічних категорій одна на іншу. Незважаючи на розрізнення висловлень обов'язку та добра за формальними ознаками та модальною семантикою у річищі логіки та філософії, вони легко редукуються в живій моральній свідомості й повсякденному побутуванні людини в соціумі. Оскільки те, що морально схвалюється, водночас сприймається як об'єкт морального обов'язку.

Напрацювання логіків та філософів у сфері вивчення деонтичної модальності та пов'язаного з нею кола питань використовуються лінгвістикою для вивчення функціонування деонтичних (нормативних) висловлень у мові, а також з метою дослідження способів репрезентації деонтичної модальної кваліфікації дій, подій, явищ на матеріалі різних мов світу. Таким чином, необхідність урахування досвіду вивчення деонтичної модальності в лінгвістиці зумовлює інтерес до вже існуючих тлумачень цього її різновиду. З метою уникнення неінформативних повторів достатньо, на наш погляд, обмежитися аналізом невеликої групи досліджень, які репрезентують найпоширеніші підходи до тлумачення деонтичної модальності в лінгвістиці.

Насамперед, зазначимо, що історично інтерес до деонтичної модальності у мовознавстві позначений спрямуванням на її вивчення лише в порівнянні або протиставленні до інших видів модальних значень. У цьому зв'язку, Я. Нойтс зазначає необхідність кардинальних змін у сфері вивчення деонтичної семантики [11].

У протиставленні до епістемічної деонтичної модальності визначають як орієнтовану на агенса (англ. agent-oriented), зовнішньо орієнтовану (англ. participant-external) щодо учасника – потенційного реалізатора приписуваної або дозволеної дії [12] – модальність. Адже обов'язковість, дозволеність або забороненість реалізації певної дії або ситуації зумовлені існуванням зовнішніх по відношенню до особи виконавця сил, причин, обмежень. Оскільки такі трактування деонтичної модальності ґрунтуються на позамовних чинниках, що детермінують появу відповідної семантики, їхній характер можна визначити як прагматичний.

Ф. Палмер визначає деонтичну модальність як модальність подій (англ. event modality), що стосується неактуалізованих ситуацій потенційного характеру (сюди також належить динамічний різновид модальності). За його трактуванням, деонтична модальність поєднує у своєму складі значення пермісивності та облігаторності, що реалізуються в мовленні за допомогою директивів – активів, основний зміст яких можна виразити, пояснивши їх на тлі теорії мовленнєвих активів, як "getting other people to do things" ("залучати інших людей до виконання дій"), а також комісивів, у яких мовець зобов'язується щось зробити [13: 153].

На погляд В. З. Дем'янкова, деонтична модальність пов'язана з необхідністю або можливістю дій, що реалізуються "морально відповідальними" учасниками ситуації [14: 126]. І. Б. Шатуновський розглядає її як модальність вибору, який безпосередньо постає перед суб'єктом і репрезентує принаймні дві альтернативи: Р або не-Р. Вибір мовця позначений залежністю від наявних у суспільстві норм поведінки – правил, законів, звичаїв, ритуалів, а також посадових інструкцій, розпоряджень, наказів вищих посадових осіб тощо [15]. До сфери деонтичної модальності можна також віднести соціально регламентовані мовні норми, які в багатьох культурах регулюються спеціальними текстами (словниками, підручниками, нормативними граматиками і т. ін.).

Як було зазначено раніше, досліджуваний різновид модальності розглядається як поєднання деонтичної необхідності й деонтичної можливості в працях, які ґрунтуються на функціонально-семантичних засадах. Деонтична семантика виступає у вигляді частин (мікрополів) полів можливості або необхідності, поля обов'язковості (облігаторності) або дебітивності, полів суб'єктивної та об'єктивної модальності.

У подальшому граматичні студії вдаються до деталізації та урізноманітнення проблематики досліджень, залучення різних підходів до вивчення деонтичної модальності. Зокрема, її вивчають з урахуванням впливу особистості мовця як "елементу волі", його соціального статусу, деонтичних настанов на комунікативний процес. Деонтичну складову також виокремлюють в семантиці

фразеологічних одиниць різних видів [8]; виявляють діалектичну взаємодію норми та оцінки як підґрунтя для виникнення деонтичних значень [9].

Дослідження деонтичної модальності з позицій прагмалінгвістики здійснено в праці [16]. Прагматичний складник деонтичної модальності виявляється у функціонально-прагматичному полі деонтичної модальності в текстах, важливим для яких є поняття "авторитет". Останній є нормативною категорією, що допомагає вивчати принципи суспільного укладу, закодовані в усьому розмаїтті відтінків природної мови. Отже, деонтичну модальність трактують як спосіб репрезентації тексту автором, при якому він виражає своє ставлення до нього в додаткових характеристиках, що забарвлюють пропозицію певними відтінками з урахуванням сфери спілкування та особистісних якостей комунікантів. Функціонально-прагматичне поле деонтичної модальності будується на основі аналізу засобів реалізації деонтичної настанови, що використовуються в мовленні автором деонтичних висловлень [16: 93].

Досвід вивчення деонтичної модальності крізь призму деонтичної картини світу як сукупності норм і правил поведінки індивідів, необхідних для функціонування в суспільстві, представлений у дослідженні. Деонтична картина світу наявна у свідомості носія мови та складається з норм поведінки, які представляють онтологічно виражений досвід, частково закріплені у картині світу [8: 34]. Зважаючи на це, деонтична модальність є обов'язковим компонентом семантичної структури тих фразеологічних одиниць, дескриптивний компонент яких пов'язаний із соціальною поведінкою людей [8: 67]. Для визначення деонтичного компонента фразеологічних одиниць використовується термін "когнітивно-модальний оператор" на позначення маніфестанта зв'язку когнітивних процесів оцінки (раціональної та емотивної) з суб'єктивними модальностями, що виражають ставлення мовця до повідомлюваного [8: 121-122]. Когнітивно-модальними операторами для деонтичної модальності є такі поняття: "слід", "необхідно", "не слід", "дозволено", "заборонено", що в логічній традиції отримали назву деонтичних (нормативних) понять.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що деонтична модальність являє собою різновид модальної семантики, який позначає певну дію або ситуацію як припис, дозвіл або заборону; тобто деонтична модальність є кваліфікаційною ознакою, оцінкою певної дії або ситуації Р у термінах деонтичних понять "обов'язково", "дозволено", "заборонено". Цей різновид модальної семантики пов'язаний із мораллю, обов'язком, вимогами до поведінки учасників ситуації, сформульованими у відповідній зовнішній відносно суб'єкта модального висловлення системі правил; співвідноситься з нормативною і ненормативною поведінкою морально відповідальних учасників ситуації. Для адекватного вивчення деонтичної модальності важливим є звернення до логіко-філософських засад тлумачення цієї категорії, а саме – визначення кола основних деонтичних понять; розрізнення нормативних формулювань на дескриптивні та прескриптивні; дослідження взаємодії деонтичної та аксіологічної модальностей.

Подальші перспективи дослідження полягають у використанні логіко-філософського доробку для вивчення проблеми реалізації нормативності у мові, а також у виявленні специфіки взаємодії деонтичного та аксіологічного різновидів модальних значень на матеріалі різних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вригт Г. Х. фон. Логико-философские исследования / Г. Х. фон Вригт. – М. : Прогресс, 1986. – 600 с.
2. Новая философская энциклопедия : [в 4 т.]. – Т. 2. Е – М. – М. : Мысль, 2001. – 635 с.
3. Новая философская энциклопедия : [в 4 т.]. – Т. 1. А – Д. – М. : Мысль, 2000. – 722 с.
4. Bozzo-Rey M. Jeremy Bentham's Logic of the Will : is Acting Logically to Act Morally? [Електронний ресурс] / M. Bozzo-Rey // Law and Society : Conference Papers, Annual Meeting, 2007. – 143 p.
5. Курбатов В. И. Действия и нормы : исследование по логике деонтических модальностей : дисс. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.07 / Курбатов Владимир Иванович. – Москва, 1983. – 141 с.
6. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс : мова, культура, влада / Г. М. Яворська. – К. : Акад. наук України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2000. – 288 с.
7. Трунова О. В. Природа и языковой статус категории модальности (на материале английского языка) : [учеб. пособие] / О. В. Трунова. – Барнаул-Новосибирск : Барнаульский гос. пед. ин-т, 1991. – 130 с.
8. Филочкина Т. П. Деонтические нормы в семантике фразеологических единиц русского и английского языков : на материале глагольных фразеологизмов, содержащих наименование головных уборов : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 / Филочкина Татьяна Петровна. – Орел, 2006. – 221 с.
9. Кутяева О. М. Опыт лингвистического исследования контекстов деонтической модальности в английском деловом дискурсе : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Кутяева Ольга Михайловна. – Абакан, 2006. – 183 с.
10. Гуссерль Э. Философия как строгая наука / Гуссерль Эдмунд ; [пер. с нем.]. – Новочеркасск, 1994. – 432 с.
11. Nuys J. On Deontic Modality, Directivity and Mood [Електронний ресурс] / [Nuys Jan, Byloo Peter, Diepeveen Janneke]. – Antwerp : University of Antwerp 2005. – 56 p. – (Preprint / Center for Grammar, Cognition and Typology). – Режим доступу до статті : <http://webh01.ua.ac.be/apil/apil110/apil110.pdf>.
12. Auwera van der J. Acquisitive modals [Електронний ресурс] / [Auwera van der J., Kehayov P., Vittrant A.]. – 2008. – (Препринт / The Centre for Grammar, Cognition and Typology. – Режим доступу до статті : <http://webh01.ua.ac.be/cgct/publications/KorModTxt.pdf>.
13. Palmer F. Mood and Modality / F. R. Palmer. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 328 p.

14. Демьянков В. З. Логические аспекты семантического исследования предложения / В. З. Демьянков // Проблемы лингвистической семантики. – М. : ИНИОН АН СССР, 1981. – С. 115–132.
15. Шатуновский И. Б. Семантика предложения и нереферентные слова : значение, коммуникативная перспектива, прагматика [Электронный ресурс] / И. Б. Шатуновский. – М. : Школа "Языки русской культуры", 1989. – 400 с.
16. Шершнева Н. Б. Семантика и прагматика деонтической модальности : функциональная характеристика в системе языка и текста : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 / Шершнева Наталья Борисовна. – Краснодар, 2000. – 187 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Wright G. H. Logiko-filosofskie issledovaniia [Logical and Philosophical Studies] / G. H. Wright. – М. : Progress, 1986. – 600 s.
2. Novaia filosofskaia entsiklopediia [New Philosophical Encyclopedia] : [4 t.]. – Т. 2. Е – М. – М. : Mysl', 2001. – 635 s.
3. Novaia filosofskaia entsiklopediia [New Philosophical Encyclopedia] : [4 t.]. – Т. 1. А – Д. – М. : Mysl', 2000. – 722 s.
4. Bozzo-Rey M. Jeremy Bentham's Logic of the Will : is Acting Logically to Act Morally? [Elektronnyy resurs] / M. Bozzo-Rey // Law and Society : Conference Papers, Annual Meeting, 2007. – 143 p.
5. Kurbatov V. I. Deystviia i normy : issledovanie po logike deonticheskikh modal'nostei [Actions and Norms : the Research into the Logic of Deontic Modalities] : diss. ... kand. filol. nauk : 09.00.07 / Kurbatov Vladimir Ivanovich. – Moskva, 1983. – 141 s.
6. Yavors'ka G. M. Preskryptyivna lingvistyka yak dyskurs : mova, kul'tura, vlada [Prescriptive Linguistics as Discourse : Language, Culture, Power] / G. M. Yavors'ka. – К. : Akademiia nauk Ukrainy. Instytut movosnavsta imeni O. O. Potebni, 2000. – 288 s.
7. Trunova O. V. Priroda i yazykovoy status kategorii modal'nosti (na materiale angliyskogo yazyka) [Nature and Linguistic Status of the Category of Modality (on the Basis of the English Language)] : [uchebnoe posobie]. – Barnaul-Novosibirsk : Barnaulskii gosudarstvennyy pedagogicheskii institut, 1991. – 130 s.
8. Filichkina T. P. Deonticheskiye normy v semantike frazeologicheskikh yedinit russkogo i angliyskogo yazykov : na materiale glagol'nykh frazeologizmov, sodержashchikh naimenovanie golovnykh uborov [Deontic Norms in the Semantics of Russian and English Idioms : on the Basis of Verbal Idioms with the Headwear Components] : diss. ... kand. filol. nauk : 10.02.19 / Filichkina Tatiana Petrovna. – Oryol, 2006. – 221 s.
9. Kutiaeva O. M. Opyt lingvisticheskogo issledovaniia kontekstov deonticheskoy modal'nosti v angliyskom delovom diskurse [An Attempt of the Linguistic Study of the Deontic Modality Contexts in the English Business Discourse] : diss. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 / Kutiaeva Ol'ga Mikhaylovna. – Abakan, 2006. – 183 s.
10. Gusserl' E. Filosofiya kak strogaya nauka [Philosophy as Rigorous Science] / E. Gusserl' ; [per. s nem.]. – Novocheerkassk, 1994. – 432 s.
11. Nuyts J. On Deontic Modality, Directivity and Mood [Elektronnyy resurs] / [Nuyts Jan, Byloo Peter, Diepeveen Janneke]. – Antwerp : University of Antwerp 2005. – 56 p. – (Preprint / Center for Grammar, Cognition and Typology). – Rezhym dostupu do statti : <http://webh01.ua.ac.be/apil/apil110/apil110.pdf>.
12. Auwera van der J. Acquisitive modals [Elektronnyy resurs] / [Auwera van der J., Kehayov P., Vittrant A.]. – 2008. – (Preprint / The Centre for Grammar, Cognition and Typology). – Rezhym dostupu do statti : <http://webh01.ua.ac.be/cgct/publications/KorModTxt.pdf>.
13. Palmer F. Mood and Modality / F. R. Palmer. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 328 p.
14. Demiankov V. Z. Logicheskie aspekty semanticheskogo issledovaniia predlozheniia [Logical Aspects in the Semantic Study of a Sentence] / V. Z. Demiankov // Problemy lingvisticheskoi semantiki [Issues of Linguistic Semantics]. – М. : INION AN SSSR, 1981. – С. 115–132.
15. Shatunovskiy I. B. Semantika predlozheniia i nerefrentnye slova : znachenie, kommunikativnaia perspektiva, pragmatika [Sentence Semantics and Non-Referential Words : Meaning, Communicative Perspective, Pragmatics] / I. B. Shatunovskiy. – М. : Yazyki russkoy kul'tury, 1989. – 400 s.
16. Shershneva N. B. Semantika i pragmatika deonticheskoy modal'nosti : funktsional'naia kharakteristika v sisteme yazyka i teksta [Deontic Modality Semantics and Pragmatics : Functional Characteristics in the System of the Language and Text] : diss. ... kand. filol. nauk : 10.02.19 / Shershneva Nataliia Borisovna. – Krasnodar, 2000. – 187 s.

Матеріал надійшов до редакції 17.06. 2014 р.

Савельева Н. О. Логико-философские основы изучения деонтической модальности.

В статье исследовано развитие взглядов на деонтическую модальность от античности до современности в разных сферах гуманитарного знания. На основании анализа логико-философских работ определен круг основных деонтических понятий, доказана необходимость разделения нормативных формулировок на дескриптивные и прескриптивные, а также учета этого различия во время анализа языковой реализации деонтической модальности, описано взаимодействие деонтической и аксиологической модальностей. В статье проведен анализ привлечения достижений логики и

философии к лингвистическому толкованию деонтической модальности, выделения разновидностей деонтической модальности, выявления средств языковой репрезентации нормативных формулировок.

Ключевые слова: деонтическая модальность, деонтическое понятие, нормативная формулировка, квалификационный признак высказывания.

Savelieva N. O. Logical and Philosophical Foundations for the Study of Deontic Modality.

The article deals with the logical and philosophical background of the study of the deontic modality nature as a category in linguistics. The philosophers' works, entries from philosophical encyclopedias and researches devoted to modality serve as the research material. To achieve the aim of the article the methods of induction, deduction, analysis and comparison have been used. The evolution of logicians and philosophers' views the deontic modality in the course of time is discussed, namely the first interpretations of deontic notions, their study through morality, ethics, the good and the bad, as well as the correlation between the individual will and socially determined conventions. The key issues in the logical and philosophical approaches to deontic modality are distinguished and their implications for linguistics are considered, including the basic deontic notions, the differentiation of descriptive and prescriptive norms, and the correlation between deontic and axiological modalities. The article also considers various approaches to the analysis of deontic modality in linguistics. As the result, deontic modality is defined as a kind of modal semantics which describes an action or a situation as a prescription, permission, or prohibition; the qualification feature of a situation in terms of a set of deontic notions, such as obligatory, permitted, prohibited. It is concluded that the linguistic interpretations of deontic modality are based on its connection with various kinds of norms accepted in the society, the notion of authority as the source of the deontic influence; potentiality and directivity as its key features.

Key words: deontic modality, deontic notion, normative phrase, statement qualification feature.